РЕЦЕНЗІЯ

доктора психологічних наук, професора Романенко Оксани Вікторівни на дисертацію Комірчої Яни Павлівни на тему: «Психологічні та організаційні засади гендерно обумовлених службових відносин у Національній поліції України», подану до захисту в спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» зі спеціальності 053 «Психологія»

Ступінь актуальності обраної теми. Органи Національної поліції потребують сьогодні істотних перетворень, адекватних сучасним процесам розвитку нашої країни. Однією зі складових комплексу заходів, спрямованих на підвищення ефективності роботи НПУ, є робота з узагальнення, поширення і впровадження досвіду поліцейських служб провідних країн з використання жіночого персоналу. Сучасні українські реалії свідчать про те, що робота з вивчення зазначеного досвіду і нормативно-правової бази має не тільки теоретичне, а й практичне значення. Відомо, що органи Національної поліції на теперішній час відчувають значну потребу в кваліфікованих фахівцях. Жіночі трудові ресурси України є реальним резервом для МВС, і НПУ зокрема, а активне залучення жінок на службу в правоохоронні органи може виявитись однією з умов ліквідації кадрового дефіциту. У зв'язку з зазначеними тенденціями дисертаційне дослідження Комірчої Я.П. вирізняється своєю **актуальністю,** оскільки авторкою комплексно розглянуто питання психологічних і організаційних засад гендерно обумовлених службових відносин у Національній поліції України.

Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Національної академії внутрішніх справ (витяг з протоколу № 22 від 30.11.2021 р.); внесено зміни в назву теми (витяг з протоколу № 22 від 31.10.2023 р.).

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Науково-категоріальний апарат дослідження характеризується коректним визначенням об'єкту, предмету, мети, завдань, теоретико-методологічного підґрунтя дослідження. Сформульовані завдання підпорядковані меті,

засвідчують логічність та послідовність основних етапів дослідження. За змістом завдань дисертаційне дослідження є теоретико-експериментальним. Авторкою здійснено ґрунтовну роботу, спрямовану на просткування основних положень психологічної науки на потреби юридичної психології. Зміст дисертації характеризується високим теоретичним та науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Задля досягнення поставленої мети дисертанткою використано загальнофілософські, загальнонаукові, емпіричні методи наукового дослідження, методи математичної статистики.

Дисертація Комірчої Яни Павлівни є цілісним науковим дослідженням, що розкриває нові підходи до актуальної суспільної проблеми та пропонує практичні шляхи їх вирішення. Виклад матеріалу дисертаційної роботи характеризується логікою та послідовністю, робота оформлена відповідно до всіх встановлених вимог.

При написанні дисертаційної роботи було проаналізовано значну кількість теоретичних джерел (184 наукових праць, включно англомовні джерела). Ґрунтовний аналіз дозволив авторці повно та всебічно дослідити основні теоретичні положення відповідно до теми дисертації, провести власне емпіричне дослідження, визначити психологічні та організаційні засади гендерно обумовлених службових відносин у Національній поліції України.

Отримані здобувачкою дані є інформативними, об'єктивними та характеризуються науковою новизною. Результати апробовано на достатньому рівні: їх викладено у 5 статтях, надрукованих у фахових наукових виданнях України категорії «Б», а також висвітлено на 4 міжнародних та національних науково-практичних конференціях.

Таким чином, аналіз дисертації та публікацій Комірчої Я.П. засвідчує високий науковий рівень дослідження.

Новизна представлених теоретичних та / або експериментальних результатів, проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Представлені у дисертації положення, концептуальні засади, структура, постановка завдань та їх вирішення, узагальнені висновки

являють за своєю суттю результат реалізації авторських ідей та самостійно виконаної наукової праці. Дисертація Комірчої Яни Павлівни є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням, у якому системно досліджено психологічні та організаційні засади цих відносин, запропоновано шляхи та методи їх оптимізації. У результаті проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано, а також додатково аргументовано низку наукових положень і висновків, які характеризуються ознаками наукової новизни, зокрема: вперше сформовано поняття «ґендерно обумовлених службових відносин в Національній поліції України»; доведено необхідність формування стратегій розвитку ґендерної політики, у якій маскулінність, фемінність та інші критерії ідентичностей розглядаються у системному тлумаченні; запропоновано комплексний підхід до розуміння ґендерно обумовлених відносин у службових колективах підрозділів Національної поліції; визначено організаційні та управлінські складові поліцейського менеджменту як підґрунтя формування ґендерно-толерантних взаємин; встановлено критерії визначення поведінкових патернів ґендерної взаємодії поліцейських на основі диференціації параметрів персональної ґендерної ідентичності. Окрім перелічених, у дисертації містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Усі результати дисертаційного дослідження Комірчої Яни Павлівни достовірні та науково обґрунтовані, що підтверджується такими положеннями:

- основні результати та висновки дисертаційного дослідження були оприлюднені на міжнародних та національних науково-практичних конференціях;
- основні положення дисертації викладені у 5 наукових статтях, надрукованих у фахових виданнях України категорії «Б»;
- надійність і вірогідність отриманих наукових результатів підтверджуються теоретико-методологічним обґрунтуванням вихідних

принципів дисертаційної роботи, єдністю та логічністю всіх етапів дослідження, його організаційною цілісністю й чіткістю концептуальних засад, гармонійним поєднанням статистичних методів і способів їх якісної психологічної інтерпретації.

Практична значущість результатів дослідження. Сформульовані та викладені у дисертації положення, узагальнення, висновки та пропозиції можуть бути використані у таких сферах:

– *в освітньому процесі* – при підготовці навчально-методичних і дидактичних матеріалів до усіх видів занять циклу психологічних дисциплін;

– *у практичній діяльності* – як рекомендацій щодо формування гендерної компетентності та гендерної культури працівників структурних підрозділів МВС України, що підтверджено відповідними актами впровадження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Комірчої Яни Павлівни написана державною мовою, характеризується чіткою структурою та логікою викладення матеріалу, відповідає вимогам МОН. Структура та обсяг дисертації обумовлені об'єктом і предметом, метою й завданнями дослідження. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що об'єднують сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (184 найменувань на 21 сторінках) та шістьох додатків на 19 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 205 сторінок, з них основного тексту – 165 сторінок. Пропорції теоретичної та емпіричної частин дослідження авторкою дотримано.

Підхід дисертантки до визначення психологічних і організаційних засад гендерно обумовлених службових відносин у Національній поліції України дав змогу по-новому поглянути на сам процес професійної взаємодії. До безперечних переваг дисертації можна віднести:

- Визначення періодизації наукових розвідок проблем гендерної рівності на основі проведеного теоретичного аналізу досліджень із гендерної проблематики у правоохоронних органах за часів незалежності України.

- Виокремлення основних груп проблемних питань, що виникають у роботі жінок-правоохоронниць у Національній поліції України, та потребують організаційно-практичного вирішення.
- Ґрунтовний аналіз структурно-змістовних детермінант, серед яких найбільш вагомими виступають статеві особливості особистості, ґендерна ідентичність особистості, ґендерні ролі, норми та ґендерні стереотипи.
- Визначення напрямів і стратегій удосконалення ґендерно обумовлених службових відносин у Національній поліції України.
- Здатність дисертантки до ретельного опрацювання і детальної інтерпретації емпіричного матеріалу, коректного тлумачення результатів, великої кількості ілюстративного матеріалу.
- Дослідженню притаманна виражена наукова новизна, що полягає у визначенні специфіки ґендерно обумовлених службових відносин у Національній поліції України та їхньому впливі на професійну діяльність.
- Результати дисертаційного дослідження мають безсумнівну практичну значущість. Вони можуть застосовуватися практичними психологами і працівниками кадрових підрозділів, з метою інтенсифікації та поглиблення партнерсько-професійної взаємодії між гомогенними та гетерогенними групами, підтримки партнерсько-соціальної ґендерної взаємодії поліцейських.

Анотація. Відображає основні тези дослідження. Викладена українською та англійською мовами, містить список публікацій дисертантки за темою дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення дисертації та наукових публікацій здобувача фактів порушення академічної доброчесності виявлено не було. Дисертація Комірчої Я.П. – це оригінальна, самостійно виконана наукова праця.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Оцінюючи загалом позитивно винесену на захист дисертацію

Комірчої Яни Павлівни, варто відзначити певні дискусійні питання, що потребують додаткової аргументації під час захисту.

1. Потребує уточнення, чи визначався авторкою зовнішній критерій ефективності професійної діяльності поліцейських, що залежить від ґендерно обумовлених службових відносин.

2. Чи враховувалася дисертанткою специфіка професійної діяльності представниць різних підрозділів Національної поліції України, які були залучені до участі в дослідженні, та яким чином ця специфіка може впливати на ґендерно обумовлені службові відносини?

3. Одним із чинників, що впливають на характер ґендерно обумовлених службових відносин в організації, є ефективний менеджмент. Авторкою представлено напрями навчання керівництва органів та підрозділів поліції в межах поліцейського менеджменту, водночас більш детальне визначення відповідних форм та методів такої роботи сприяло б посиленню їх рекомендаційного характеру.

Викладені вище дискусійні положення та зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Комірчої Яни Павлівни, оскільки не стосуються найбільш значущих положень і висновків роботи та не применшують належного її рівня. Висловлені зауваження є запорукою наукової дискусії під час публічного захисту дисертації.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Комірчої Яни Павлівни на тему: «Психологічні та організаційні засади ґендерно обумовлених службових відносин у Національній поліції України», подана на здобуття ступеня доктора філософії, за своїм змістом, одержаними науковими результатами, актуальністю, новизною та іншими ознаками є самостійною завершеною науковою роботою, що містить суттєві положення для розвитку наукової психології. За науковою та практичною значущістю здобутих результатів відповідає спеціальності 053 «Психологія» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах),

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 р.) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка – Комірча Яна Павлівна – за результатами проведення публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія».

Рецензент:

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ Оксана **РОМАНЕНКО**